

W środkowej Italii - sztuka Etrusków

- [W środkowej Italii - sztuka Etrusków](#)

W środkowej Italii - sztuka Etrusków

Źródło: online skills.

Ważne daty

IX w. p.n.e. - II w. p.n.e. – okres rozwoju sztuki etruskiej

VII w. p.n.e. – powstanie w Etrurii nowego typu architektury mieszkalnej i grobowej, wielkiej rzeźby kamiennej i terakotowej oraz malarstwa ściennego

koniec VII w. p.n.e. – wykonanie malowideł grobowych w Tarquinii i w Grobie Campana w Veii

VI w. p.n.e. – w Tarquinii powstaje zespół malowideł grobowych (m.in. *Grób Byków*, *Grób Lwic*, *Grób Kuglarzy*, *Grób Polowania* i *Połowu Ryb*)

V w. p.n.e. – czas powstania Wilczycy Kapitołńskiej

ok 500 r. p.n.e. – wyrzeźbienie Posągu Apollina ze świątyni Minerwy z Veii przez Wulkę

Scenariusz dla nauczyciela

Źródło: online skills.

I. Rozwijanie zdolności rozumienia przemian w dziejach sztuki w kontekście ich uwarunkowań kulturowych i środowiskowych, epok, kierunków, stylów i tendencji w sztuce. Uczeń:

I.1.b) starożytności (kultur: Mezopotamii, Egiptu, Grecji, Rzymu),

I.2. wymienia cechy sztuki poszczególnych epok, kierunków i tendencji;

I.3. rozumie konteksty kulturowe i uwarunkowania przemian w dziejach sztuki (w tym historyczne, religijne, filozoficzne);

I.4. prawidłowo sytuuje w czasie i w przestrzeni geograficznej poszczególne epoki, style, kierunki i tendencje w sztuce;

I.5. charakteryzuje i opisuje sztukę powstałą w obrębie poszczególnych epok, kierunków i tendencji;

II. Zapoznawanie z najwybitniejszymi osiągnięciami w zakresie architektury i sztuk plastycznych. Uczeń:

II.1. wymienia i rozpoznaje najbardziej znane dzieła sztuki różnych epok, stylów oraz kierunków sztuk plastycznych;

II.10. określa funkcję dzieła i wskazuje jej wpływ na kształt dzieła;

II.11. rozpoznaje gatunek artystyczny, który dzieło reprezentuje;

II.13.a) w architekturze: planu, układu przestrzennego, opisu fasady i elewacji, wnętrza,

II.13.b) w rzeźbie: bryły, kompozycji, faktury, relacji z otoczeniem,

II.13.c) w malarstwie i grafice: kompozycji, koloru, sposobów ukazania iluzji przestrzeni, kształtowania formy przez światło, w dziełach figuralnych stopnia oddania rzeczywistości lub jej deformacji;

II.15. rozpoznaje w dziele sztuki temat i wskazuje jego źródło ikonograficzne;

II.16. rozpoznaje podstawowe motywy ikonograficzne, świętych chrześcijańskich, bogów greckich i alegorie wybranych pojęć na podstawie atrybutów;

II.3. umiejscawia dzieła w czasie (wskazuje stulecie powstania dzieł sztuki dawnej, a w przypadku dzieł sztuki nowoczesnej i współczesnej datuje je z dokładnością do połowy wieku), w nielicznych przypadkach, dotyczących sztuki nowoczesnej i współczesnej, zna daty powstania dzieł lub datuje je z dokładnością jednej dekady;

II.8. wymienia różne funkcje dzieł sztuki, takie jak: sakralna, sepulkralna, estetyczna i dekoracyjna, dydaktyczna, ekspresywna, użytkowa, reprezentacyjna, kommemoratywna, propagandowa, kompensacyjna, mieszkalna i rezydencjonalna, obronna, magiczna;

IV. Kształcenie w zakresie rozumienia i stosowania terminów i pojęć związanych z dziełami sztuki, ich strukturą i formą, tematyką, techniką wykonania. Uczeń:

IV.4.a) w malarstwie: enkaustyka, mozaika, witraż, fresk, tempera, malarstwo olejne, pastel, malarstwo akwarelowe, akrylowe,

IV.4.c) w rzeźbie: chryzelefantyna, rzeźba w drewnie, kamieniu, złocie, odlew w gipsie, odlew w brązie,

IV.5. analizując i opisując dzieła architektoniczne, właściwie stosuje terminy i pojęcia dotyczące struktury architektury;

IV.6. właściwie stosuje terminy dotyczące opisu treści i formy dzieł sztuk plastycznych;

IV.9.b) dzieł antycznych greckich i rzymskich (a także powstałych w okresie renesansu, baroku i klasycyzmu, dla których antyk był inspiracją).

Nauczysz się

charakteryzować sztukę Etrusków w środkowej Italii;

wymieniać dzieła sztuki etruskiej;

analizować wybrane kompozycje malarstwa Etrusków;

wskazywać cechy formalne dzieł;

opisywać układ przestrzenny świątyni etruskiej;

definiować pojęcia: [popielnica](#), [sarkofag](#), [terakota](#), [toreutyka](#).

Sztuka Etrusków

Mapa pokazująca zasięg Etrurii i cywilizacji Etrusków, Wikimedia, CC BY-SA 3.0

Etrusków przyjęło się uważać za jeden z najbardziej tajemniczych ludów starożytności. Mieli się oni pojawić niespodziewanie na terenie Włoch środkowych, między Tybrem, Arno a Morzem Tyrreńskim, założyć bogate miasta i zaszczyć tam oryginalną cywilizację. Przyjmuje się, że początki kultury Etrusków są znacznie starsze od greckiej kolonizacji na południu półwyspu i że tzw. kultura willanowiańska, rozwijająca się w Italii środkowej w IX i VIII w. p.n.e., typowa kultura epoki żelaza, była

z pewnością kulturą etruską. Można przyjąć że proces formowania się narodu etruskiego jest silnie osadzony w pradziejach Italii i że sięga czasów II tysiąclecia p.n.e.

Etruria nigdy nie utworzyła jednolitego państwa, stanowiła zespół miast-państw typu greckich polis, np.: Caere, Tarquinia, Vulci, Vetulonia, Populonia, Amiata, Veii, Falerii, Volsinii (Orvieto), Clusium, Perusia, Cortona, Arretium, Faesulae, Volterra.

Specyficzne warunki etruskie były przyczyną niektórych zasadniczych właściwości tej sztuki, np. zależności od wpływów obcych, braku ciągłości miejscowej tradycji, daleko posuniętego regionalizmu, wielkiej roli sztuki zdobniczej, wagi wierzeń związanych ze zmarłymi i roli sztuki grobowej.

1

Sztuka etruska, znana jest przede wszystkim z grobowców.

Okolo połowy VII w. p.n.e. powstał w Etrurii nowy typ architektury mieszkalnej i grobowej oraz związanej z nim wielkiej rzeźby kamiennej i terakotowej, jak również malarstwa ściennego. Ogromne tumulusy nakrywające komory grobowe budowane z kamienia i przesklepione pseudokopułami na północy, a kute w skale na południu, są jedynymi architektonicznymi formami trwale kształtującymi do tej pory etruski pejzaż.

1

Wielką rolę w kulturze etruskiej odgrywał kult zmarłych. Na wczesnych dziejach sztuki etruskiej zaważyły dwa poglądy. Według pierwszego popielnice traktowano jako substytut ciała zmarłego. Drugi widział w pojemniku na prochy nowy dom zmarłego.

„Popielnica”, zdjęcie reprodukowane za: „Sztuka świata”, tom 2, Warszawa 1990, s. 187, CC BY 3.0

1

Popielnice wykonane w kształcie głowy zmarłego tak zwane kanopy, wyrabiane w Clusium, są następnym etapem antropomorfizacji popielnicy.

„Kanopa z okolic Sarteano”, około 525 r. p.n.e., zdjęcie reprodukowane za: „Sztuka świata”, tom 2, Warszawa 1990, s. 187, CC BY 3.0

1

Szczególnie interesujące są wizerunki zmarłych wykonane w rzeźbie pełnej na wiekach sarkofagów. Postaci spoczywają w pozie półleżącej jak w czasie uczt. Wiernie oddane są rysy, szczegóły budowy ciała i wiek zmarłych. Obserwacja detali i zainteresowanie indywidualnymi cechami konkretnej osoby mówią o nowych kryteriach piękna, stawiających na czele realny wyraz oraz dokładne studiowanie formy.

2

Wiernemu odtwarzaniu rzeczywistości sprzyjała technika wykonywania sarkofagów w terakocie, jak np. Sarkofag małżonków z Caere, wykonany ok.. 520 r. p.n.e., znajdujący się dziś w Muzeum Etruskim w Villa Giulia w Rzymie

„Sarkofag małżonków z Caere”, około 520 r. p.n.e, cudaswiata.archeowiesci.pl, CC BY 3.0

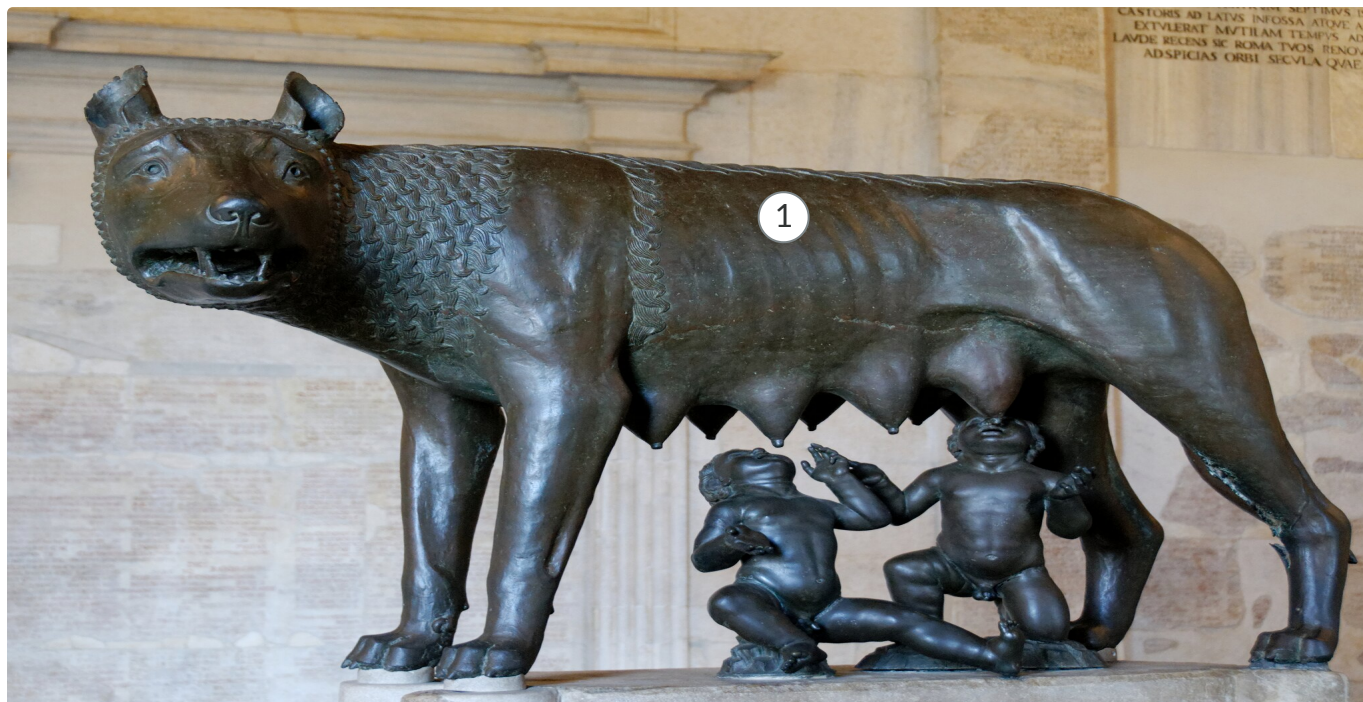

1

Z końca VII w. p.n.e. pochodzą najstarsze malowidła grobowe w Tarquinii i w Grobie Campana w Veii. Sporadycznie zdobiono malowidłami groby już wcześniej. Jednakże dopiero od pierwszej połowy VI w. p.n.e. zwyczaj ten na dobre zakorzeni się w Tarquinii.

W VI w. p.n.e. powstawało tam wiele wspaniałych zespołów malowideł grobowych (np. Grób Byków, Grób Lwic, Grób Kuglarzy, Grób Polowania i Połowu Ryb). Malarstwo cechuje ekspresyjność wyrazistego szczegółu, dosadność gestu, mocny koloryt przy wyraźnej linii konturu, rozbudowana gama barw.

„Malowidła ścienne z grobowca Leopardów w Tarquinii” (fragment), około 475 r. p.n.e, nekropolia Monterozzi, domena publiczna

1

Jedynie dzieła silnie osadzone w miejscowych fascynacjach światem zwierzęcym wyróżniały się niezwykłością i ekspresją, np. Wilczyca Kapitołińska (wykonana została w drugiej połowie V w. p.n.e.) czy Chimera z Arezzo.

„Wilczyca kapitołińska”, około 480-470 r. p.n.e., Muzea Kapitołińskie, domena publiczna

1

Okolo 500 r. p.n.e. działał w Veii słynny rzeźbiarz Wulka. Źródła rzymskie mówią iż przyozdobił on wspaniałą terakotową kwadrygą dach świątyni Jowisza Kapitońskiego. Uczeni zgodzili się iż wielkie terakotowe rzeźby w sanktuarium w Portonaccio w Veii, które jako akroteria zdobiły dach świątyni, należy łączyć z jego osobą.

2

Z jego pracownią łączymy także Posąg Apollina ze świątyni Minerwy z Veii, pochodzący z pracowni rzeźbiarza Wulki, wykonany ok. 500 r. p.n.e.

1

W okresie hellenistycznym cała Etruria znalazła się pod władzą Rzymian. Ożywiło to produkcję rzemieślniczą i jeszcze bardziej obniżyło jakość dzieł, często wytwarzanych seryjnie i mechanicznie zdobionych (lustra brązowe, terakotowe urny z Clusium dekorowane przy pomocy form, terakotowe głowy wotywne).

2

Powstałe w tym czasie etruskie rzeźby portretowe np. tzw. Brutus Kapitoński, niewątpliwie przygotowały teren, na którym rozwinął się rzymski portret okresu późnorepublikańskiego.

1

Pewna kategoria przedmiotów w sztuce etruskiej zasługuje na szczególną uwagę – są to naczynia bucchero (bucchero nero) służy do określenia ceramiki o jednolicie czarnej, błyszczącej powierzchni oraz czarnym przetłoczeniu ścianek).

Autor nieznany, model etruskiej świątyni bogini Minerwy z VI w. p. n. e., Weje, Włochy, pining.com, CC BY 3.0

Świątynia etruska została wzniesiona z drewna, cegieł oraz tynkowania. Zbudowano ją na planie podłużnym, czyli prostokąta. Wznosi się od frontu na podium ze schodami. Głęboki portyk kolumnowy znajduje się przed cellą, która jest prostokątnym pomieszczeniem kultowym z trzema wejściami. Kolumny etrusków posiadają gładkie trzony, bazę oraz proste kapitele z kwadratowymi płytami (abaskusami) oraz spłaszczonym wałkiem (echinusem). Kolumny te tworzą **porządek tokański**. Wzdłuż krawędzi dachu zostały ustawione liczne rzeźby z terakoty. Zdobią one również wnętrze przyczółka, który od przodu wieńczy fasadę świątyni. Całą budowlę przykrywa dach dwuspadowy.

Zadania

Ćwiczenie 1

Źródło: online-skills.

Zobacz także

Inna wersja zadania

Źródło: online skills, cc0.

Ćwiczenie 2

Połącz w pary obiekty zabytkowe i miejsca w których można je zobaczyć:

Wilczyca Kapitołińska

Muzeum Kapitołińskie w Rzymie

Terakotowy sarkofag małżonków
z Caere

Muzeum Narodowe Etruskie w Villa
Giulia w Rzymie

Źródło: online-skills.

Zobacz także

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 3

Połącz w pary obiekty zabytkowe i miejsca w których można je zobaczyć:

Wilczyca Kapitolińska -

Terakotowy sarkofag małżonków z Caere -

Muzeum Narodowe Etruskie w Villa Giulia w Rzymie

Muzeum Kapitolińskie w Rzymie

Muzeum Narodowe Etruskie w Villa Giulia w Rzymie

Muzeum Kapitolińskie w Rzymie

Źródło: online skills, cc0.

Ćwiczenie 4

Zaznacz prawidłową odpowiedź.

Którego włoskiego miasta jest symbolem Wilczyca Kapitolińska?

☐ Rzym

☐ Wenecja

☐ Siena

Źródło: online-skills.

Ćwiczenie 5

Źródło: UMK.

Zobacz także

Inna wersja zadania

Źródło: online skills, cc0.

Ćwiczenie 6

Sarkofag to:

- ☐ naczynie ceramiczne o charakterystycznej, czarnej, połyskliwej barwie
- ☐ ozdobna trumna w kształcie skrzyni, wykonywana głównie z kamienia, metalu, drewna lub gliny, pokrywana dekoracją malarską lub rzeźbiarską
- ☐ ozdobna trumna, zwykle w kształcie skrzyni

Źródło: online-skills.

Ćwiczenie 7

Terakota to:

- ☐ technika malarstwa ściennego polegająca na malowaniu na mokrym tynku farbami
- ☐ naczynie na prochy zmarłego
- ☐ wyrób ceramiczny, z glin bez domieszek wapiennych, o zabarwieniach naturalnych

Źródło: UMK.

Ćwiczenie 8

Wskaż okres rozwoju sztuki etruskiej.

- ☐ X w. p.n.e. - II w. n.e.
- ☐ VIII w. p.n.e. - I w. n.e.
- ☐ IX w. p.n.e. - I w. n.e.

Źródło: online-skills.

Polecenie 1

Znajdź w Internecie przykłady urn powstałych w Starożytnym Egipcie, w Etrurii, w Starożytnej Grecji i odpowiedz na pytanie:
Czym owe urny się różnią i jakie mają cechy wspólne.

Polecenie 2

W czasie lekcji oglądałeś ilustracje interaktywne poświęcone sztuce Etruskiej. Znajdź w niej ilustrację *Wilczycy Kapitołińskiej* i odpowiedz na pytania:

1. Kiedy powstała rzeźba
2. Gdzie teraz się znajduje
3. Z jakiego materiału jest wykonana
4. Jakiego miasta jest symbolem
5. Opisz legendę o Romulusie i Remusie

Polecenie 3

W czasie lekcji miałeś okazję obejrzeć na ilustracji świątynię etruską. Znajdź w zasobach internetu świątynię grecką, po czym odpowiedz na pytanie.
Czym owe świątynie się różnią i jakie mają cechy wspólne.

Słownik pojęć

fresk

technika malarstwa ściennego polegająca na malowaniu na mokrym tynku farbami odpornymi na alkaliczne działanie zawartego w zaprawie wapna. Inne nazwy to al fresco i buon fresco.

*Potocznie (nieprawidłowo) określeniem fresk nazywa się wszelkie malowidła ścienne, wykonane różnymi technikami.

Prawidłowo jednak nazwa fresk odnosi się tylko do tych, które zostały wykonane na mokrym tynku.

Fresk jest jedną z najtrudniejszych technik malarstwa, ponieważ przy jej

stosowaniu dokonywanie jakichkolwiek poprawek i zmian w malowaniu jest praktycznie niemożliwe. Należy jednak do najtrwalszych rodzajów malarstwa ściennego.

naczynie bucchero (bucchero nero)

naczynie ceramiczne o charakterystycznej, czarnej, połyskliwej barwie, mającej imitować metal

popielnica

naczynie na prochy (popioły) zmarłego

sarkofag

ozdobna trumna, zwykle w kształcie skrzyni, wykonywana głównie z kamienia, metalu, drewna lub gliny, pokrywana dekoracją malarską lub rzeźbiarską. Sarkofagi znane od czasów starożytnego Egiptu – drewniane i kamienne. o kształcie antropoidalnym; etruskie – terakotowe i kamienne, z pólleżącymi figurami zmarłych na pokrywach; greckie – kamienne o formach architektonicznych; greckie z okresu hellenistycznego – metalowe; rzymskie – kamienne, kryte dwuspadowym dachem z akroteriami, o ścianach zdobionych reliefowymi scenami figur. We wczesnym średniowieczu i w okresie romańskim przeważały sarkofagi skrzyniowe; z biegiem czasu przybrały formę – tumby. W końcu XVIII i w XIX w. s. nawiązujące do form antycznych stawiano jako rodzaj pomnika w parkach krajobrazowych.

sztuka etruska

sztuka ludu zamieszkującego tereny środkowych Włoch, między Arno, Tybrem i M. Tyrreńskim, rozwijająca się między IX w. p.n.e. a I w. n.e. W okresie największego rozkwitu (VII-VI w. p.n.e.) w obrębie jej wpływów znalazły się tereny Niziny Nadpadanańskiej, Emilii z Bolonią, Umbrii, Lacjum z Rzymem oraz Kampanii wokół Kapui i Salemo.

świątynia etruska

według Witruwiusza budowla na planie zbliżonym do kwadratu, sytuowana na wysokim kamiennym podium, składająca się z głębokiego przedsionka kolumnowego i trzech celli, przykryta dwuspadowym dachem z szerokimi okapami; wznoszona zazwyczaj z nietrwałych materiałów (cegła suszona, drewno); bogato zdobiona fryzami i posągami ustawionymi w narożnikach frontonów, a także na grzbiecie dachu; istniały również etruskie świątynie zbliżone do megaronu.

terakota

wyrób ceramiczny, nieszkliwiony, z glin bez domieszek wapiennych, o zabarwieniach naturalnych (od żółtaworóżowych do czerwono-brunatnych); stosowana w rzeźbie, rzemiośle artystycznym oraz ze względu na swą odporność na wpływy atmosferyczne - w dekoracji architektonicznej (dachówki, fryzy i medaliony reliefowe itd.). W starożytności powszechna w budownictwie Mezopotamii, Grecji i Rzymu; używana również w drobnej rzeźbie, zwłaszcza kultowej; szerzej stosowana ponownie od XV w. do dekoracji architektury, płaskorzeźby, popiersi portretowych, drobnej plastyki, do modelowania itp.

toreutyka

stosowane w dziedzinie sztuki starożytnej ogólne określenie technik zdobnictwa w metalurgii, jak rycie (rysowanie i grawerowanie), wytłaczanie (m.in. repusowanie), sztancowanie, granulacja, filigran, inkrustacja, niello i późno antyczna technika emalii komórkowej. W starożytności toreutyka miała zastosowanie przy wyrobie okuć mebli (aplika), naczyń, pancerzy, biżuterii oraz w technikach rzeźb., jak chryzelefantyna i odlew; najczęściej stosowano ją do brązu, złota i srebra, (franc. toreutique - sztuka cyzelowania w metalu, od gr. toreutis - rzeźbiarz)

Źródło:

- <http://swiatsztuki.blog.onet.pl/2009/01/30/sztuka-dawna-sztuka-etruska/>
- http://trucinska.zut.edu.pl/fileadmin/wyklady-budownictwo_I_rok/Ceramika_budowlana-6.pdf

- Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000

Galeria dzieł sztuki

Autor nieznany, model etruskiej świątyni bogini Minerwy z VI w. p. n. e., Weje, Włochy, pinimg.com, CC BY 3.0

Autor nieznany, Popielnica, około VI wiek p.n.e, reprodukcja zdjęcia z: *Sztuka świata*, tom 2, Warszawa 1990, s. 187

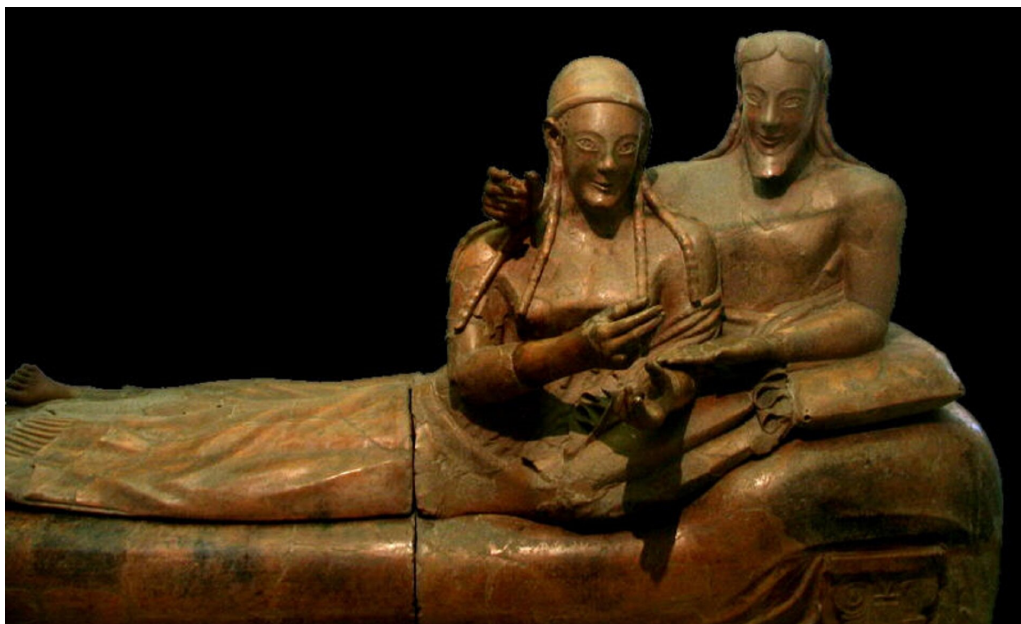
Źródło: UMK.

Źródło: UMK.

Autor nieznany, Kopiec grobu z cmentarzyska Banditaccia w Caere, około 500 r. p.n.e, flickr, CC BY 3.0

Autor nieznany, Sarkofag małżonków z Caere, około 520 r. p.n.e, Narodowe Muzeum Etruskie, Rzym, wikimedia.org, CC BY 3.0

Autor neznany, fragment malowidła ściennego z grobowca Leopardów w Tarkwinii, około 475 r. p.n.e, Tarkwinia, Włochy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leopards_Tomb_Tarquinia.jpg), domena publiczna.

Artysta nieznany, „Wilczyca Kapitołińska”, Muzeum Kapitołińskie, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Capitoline_Wolf.jpg), domena publiczna

Wulka, Posąg Apollina, 500 r. p.n.e, Narodowe Muzeum Etruskie (Rzym), wikipedia.org, CC BY 4.0

Autor nieznany, Brutus, ok IV-III w. p.n.e, Muzeum Kapitołińskie, wikipedia.org, CC BY 3.0
